

VI. OBVOD STŘÍDAVÉHO PROUDU

VI – 1. ZÁKLADNÍ VELIČINY STŘÍDAVÉHO PROUDU

Příklad 1. Vypočítejte kruhovou frekvenci ω střídavého proudu při kmitočtu $f = 25$ Hz.

Řešení. Kruhová frekvence střídavého proudu se vypočte podle vztahu:

$$\omega = 2\pi \cdot f \quad [\text{rad/s}; \text{Hz}]$$

$$\omega = 2 \cdot 3,14 \cdot 25 = 157 \quad [\text{rad/s}]$$

Příklad 2. Jak velká je doba kmitu T střídavého napětí, jestliže kmitočet $f = 10^5$ Hz?

Řešení. Kmitočet střídavého proudu f a doba kmitu T jsou veličiny navzájem převrácené, tj. platí vztahy:

$$f = \frac{1}{T} = \frac{\omega}{2\pi} \quad [\text{Hz}; \text{s}, \text{rad/s}]$$

$$T = \frac{1}{f} = \frac{1}{10^5} = 10^{-5} \text{ [s]}$$

Příklad 3. Jaký počet pólů musí mít generátor, který má dodávat střídavý proud s kmitočtem $f = 50$ Hz, jestliže jeho kotva koná $n = 300$ ot/min?

Řešení. Je-li počet pólových dvojic generátoru p , platí vztah:

$$f = \frac{p \cdot n}{60} \quad [\text{Hz}; \text{ot/min}]$$

$$p = \frac{60 \cdot f}{n} = \frac{60 \cdot 50}{300} = 10 \text{ (pólových dvojic)}$$

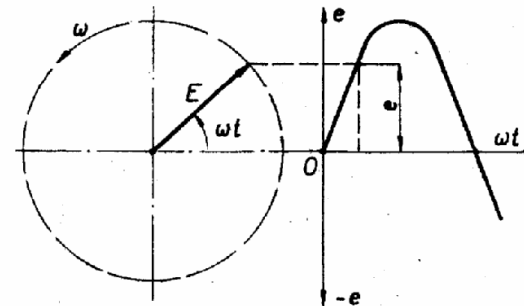
$$2p = 20 \text{ (dvacetipólový stroj)}$$

Technický kmitočet střídavého proudu je u nás normalizován na $f = 50$ Hz. Při výpočtech můžeme proto dosazovat stálou kruhovou frekvenci $\omega = 2\pi f = 2 \cdot 3,14 \cdot 50 = 314$.

1. Vypočítejte kmitočet (frekvenci) střídavého proudu, jestliže doba kmitu $T = 1/50$ s.
2. Jaká je doba kmitu T střídavého proudu s kmitočtem $f = 10$ Hz?
3. Vypočítejte kruhovou frekvenci ω střídavého proudu s kmitočtem $f = 30$ Hz.

4. Jaký je kmitočet f střídavého proudu při kruhové frekvenci $\omega = 314$ rad/s?
5. Kolik pólů musí mít generátor, má-li při $n = 250$ ot/min vyrábět proud o kmitočtu $f = 50$ Hz?
6. Vypočítejte kmitočet f střídavé elektromotorické síly, otáčeli-li se v homogenním magnetickém poli obdélníková cívka (závit) při $n = 1500$ ot/min.
7. Jaký kmitočet f má střídavý proud vyrobený generátorem o 20 pólech, jestliže kotva stroje koná $n = 300$ ot/min?
8. Jaký počet otáček za minutu má rotor dvanáctipólového alternátoru, jestliže dodává proud o kmitočtu $f = 50$ Hz?

Příklad 4. Jaká je okamžitá hodnota e střídavé elektromotorické síly, jestliže se vodič o aktivní délce $l = 0,4$ m pohybuje rychlostí $v = 5$ m/s v magnetickém poli s indukcí $B = 1$ T, svírá-li směr jeho pohybu se směrem magnetického pole úhel $\alpha = 45^\circ$?

Obr. VI-1

Řešení. Velikost okamžité hodnoty indukované střídavé elektromotorické síly je zřejmá z obrázku VI-1. Pro výpočet platí:

$$e = B \cdot l \cdot v \cdot \sin \alpha \quad [\text{V}; \text{T}, \text{m}, \text{m/s}]$$

$$e = B \cdot l \cdot \omega \cdot r \cdot \sin \omega t \quad [\text{V}; \text{T}, \text{m}, \text{rad/s}, \text{m}]$$

$$e = B \cdot S \cdot \omega \cdot \sin \omega t \quad [\text{V}; \text{T}, \text{m}^2, \text{rad/s}]$$

$$e = \Phi \cdot \omega \cdot \sin \omega t \quad [\text{V}; \text{Wb}, \text{rad/s}]$$

Po dosazení do 1. vztahu dostáváme:

$$e = 1 \cdot 0,4 \cdot 5 \cdot 0,707 = 1,414 \text{ [V]}$$

Příklad 5. Jaká je maximální hodnota (amplituda) střídavé elektromotorické síly, jestliže se cívka s $N = 100$ závitů otáčí v magnetickém poli s maximálním magnetickým tokem $\Phi = 4 \cdot 10^{-3}$ Wb a kmitočet $f = 50$ Hz?

Řešení. Maximální hodnota střídavé elektromotorické síly je dána vztahem:

$$E = \Phi \cdot \omega \cdot N \quad [\text{V}; \text{Wb, rad/s}]$$

Protože $\omega = 2\pi f = 314 \text{ rad/s}$, dostáváme:

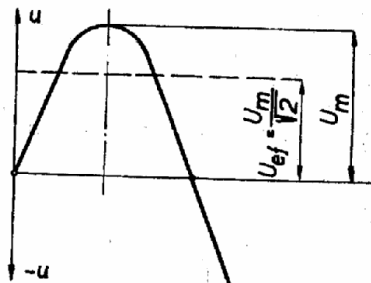
$$E = 4 \cdot 10^{-3} \cdot 314 \cdot 100 = 1256 \cdot 10^{-1} = 125,6 \text{ [V]}$$

Příklad 6. Kondenzátor se má zkoušet na maximální průrazné napětí $U_m = 4000 \text{ V}$. Jaká bude efektivní hodnota U_{ef} střídavého napětí?

Řešení. Efektivní hodnoty střídavého sinusového proudu, napětí a elektromotorické síly znázorňuje obr. VI-2. Pro výpočty těchto veličin platí vztahy:

$$I_{ef} = \frac{I_m}{\sqrt{2}}, \quad U_{ef} = \frac{U_m}{\sqrt{2}}, \quad E_{ef} = \frac{E_m}{\sqrt{2}}$$

Obr. VI-2

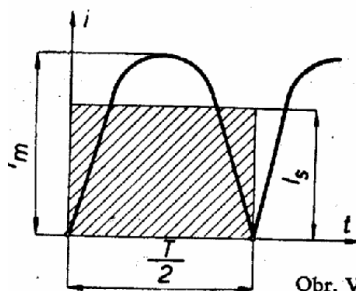

Užitím vztahu z příkladu 5 dostáváme další vztah pro efektivní hodnotu střídavé elektromotorické síly:

$$E_{ef} = \frac{E_m}{\sqrt{2}} = \frac{1}{\sqrt{2}} \cdot \omega \cdot \Phi \cdot N = 4,44 \cdot f \cdot \Phi \cdot N$$

$$U_{ef} = \frac{U_m}{\sqrt{2}} = \frac{U_m \cdot \sqrt{2}}{2} = \frac{U}{2} \cdot \sqrt{2} = 2000 \cdot 1,414 = 2828 \text{ [V]}$$

Příklad 7. Jaká je aritmetická střední hodnota I_s střídavého proudu, jestliže jeho maximální hodnota $I_m = 10 \text{ A}$?

Obr. VI-3

Řešení. Aritmetickou střední hodnotu střídavého proudu znázorňuje obrázek VI-3. Pro její výpočet platí:

$$I_s = \frac{2 \cdot I_m}{\pi} = \frac{2 \cdot 10}{3,14} = 6,36 \text{ [A]}$$

Podobně platí:

$$E_s = \frac{2 \cdot E_m}{\pi}, \quad U_s = \frac{2 \cdot U_m}{\pi}$$

9. Voltmetrem bylo naměřeno střídavé efektivní napětí $U_{ef} = 220 \text{ V}$. Vypočtete maximální hodnotu napětí U_m .
10. Maximální hodnota střídavého napětí $U_m = 170 \text{ V}$. Vypočtete efektivní hodnotu U_{ef} .
11. Ampérmetr ukazuje efektivní hodnotu střídavého proudu $I_{ef} = 30 \text{ A}$. Jaká je maximální hodnota proudu?
12. Jak velké maximální napětí U_m namáhá izolaci kabelu při provozním napětí $U = 22 \text{ kV}$?
13. Vypočtete efektivní hodnotu I_{ef} střídavého proudu, jestliže maximální hodnota $I_m = 30 \text{ A}$.
14. Jaká je maximální hodnota (amplituda) střídavého proudu, jestliže ampérmetr ukazuje efektivní hodnotu 50 A ?
15. Vypočtete střední hodnotu U_s usměrněného střídavého napětí s maximální hodnotou $U_m = 380 \text{ V}$.
16. Aritmetická střední hodnota elektromotorické síly $E_s = 80 \text{ V}$. Jaká je její maximální hodnota?
17. Vypočtete okamžitou hodnotu e střídavé elektromotorické síly, jestliže vodič o aktivní délce $l = 250 \text{ mm}$ se otáčí v magnetickém poli s indukcí $B = 1 \text{ T}$ rychlostí $v = 10 \text{ m/s}$ a směr jeho rychlosti svírá se směrem magnetického pole úhel $\alpha = 30^\circ$.
18. Jaký počet závitů N musí obsahovat cívka s plochou $S = 300 \text{ cm}^2$, jestliže při otáčení v magnetickém poli s indukcí $B = 10^{-3} \text{ T}$ kruhovou frekvencí $\omega = 314 \text{ rad/s}$ má se v cívice indukovat střídavá elektromotorická síla $E_m = 1,88 \text{ V}$?
19. Jakou rychlostí v se pohybuje vodič $0,25 \text{ m}$ dlouhý v magnetickém poli s indukcí $B = 1 \text{ T}$, má-li okamžitá střídavá elektromotorická síla hodnotu $e = 2,5 \text{ V}$ a svírá-li směr pohybu vodiče se směrem magnetického pole úhel $\alpha = 60^\circ$?
20. Obdélníková cívka s rozměry $20 \times 30 \text{ (cm)}$, $N = 100$ závitů, se otáčí v homogenním magnetickém poli při $n = 2400 \text{ ot/min}$. Jak velká musí být indukce B magnetického pole, má-li mít elektromotorická síla indukovaná v cívice hodnotu $E_m = 3000 \text{ V}$?

Příklad 8. Akumulátor je nabíjen usměrněným střídavým proudem $I = 3 \text{ A}$. Jak velký elektrický náboj Q projde akumulátorem, trvá-li nabíjení 8 hodin?

Řešení. Platí vztah $Q = I_s \cdot t$. Po dosazení vzorce pro výpočet I_s (viz příklad 7), můžeme zapsat:

$$Q = I_s \cdot t = \frac{2 \cdot I_m}{\pi} \cdot t = \frac{2 \cdot I \cdot \sqrt{2}}{\pi} \cdot t$$

$$Q = \frac{2 \cdot 3 \cdot 1,414 \cdot 8}{3,14} = 21,6 \text{ [Ah]}$$

Příklad 9. Jaká je efektivní, maximální a střední hodnota proudu, jestliže na síť s napětím $U = 220 \text{ V}$, $f = 50 \text{ Hz}$ zapojíme spotřebič s činným odporem $R = 80 \Omega$?

Řešení.

$$I_{ef} = \frac{U}{R} = \frac{220}{80} = 2,75 \text{ [A]}$$

$$I_m = I_{ef} \cdot \sqrt{2} = 2,75 \cdot 1,414 = 3,88 \text{ [A]}$$

$$I_s = \frac{2 \cdot I_m}{\pi} = \frac{2 \cdot 3,88}{3,14} = 2,47 \text{ [A]}$$

Příklad 10. Vypočítejte magnetický tok Φ a indukci magnetického pole B , má-li se v obdélníkové cívce s $N = 400$ závitů a plochou $S = 1\,000 \text{ cm}^2$ indukovat střídavá elektromotorická síla $E_m = 500 \text{ V}$. Cívka se otáčí v homogenním magnetickém poli kruhovou frekvencí $\omega = 300 \text{ rad/s}$.

Řešení. Použijeme vzorce $E_m = \Phi \cdot \omega \cdot N$ a $\Phi = B \cdot S$. Po úpravě a dosazení dostáváme:

$$\Phi = \frac{E_m}{\omega \cdot N} = \frac{500}{300 \cdot 400} = 4,16 \cdot 10^{-3} \text{ [Wb]}$$

$$B = \frac{\Phi}{S} = \frac{4,16 \cdot 10^{-3}}{0,1} = 4,16 \cdot 10^{-2} \text{ [T]}$$

21. Vypočítejte maximální hodnotu E_m střídavé elektromotorické síly, která se indukuje v cívce s $N = 100$ závitů, jestliže se v ní sinusově mění magnetický tok $\Phi = 5 \cdot 10^{-4} \text{ Wb}$ při frekvenci $f = 50 \text{ Hz}$.
22. Při sinusové časové změně magnetického toku o maximální hodnotě $\Phi = 5 \cdot 10^{-3} \text{ Wb}$ má se indukovat maximální střídavá elektromotorická síla $E_m = 250 \text{ V}$. Kolik závitů musí mít cívka, jestliže $f = 50 \text{ Hz}$?
23. Jak velký elektrický náboj Q projde akumulátorem, je-li nabitý usměrněným střídavým proudem $I = 1 \text{ A}$ po dobu $t = 15 \text{ h}$?
24. Jak velká je maximální elektromotorická síla E_m jedné cívky deseti-pólového stroje (generátoru) při $f = 50 \text{ Hz}$, má-li každá cívka statoru $N = 20$ závitů a magnetický tok každého pólu $\Phi = 5 \cdot 10^{-2} \text{ Wb}$?
25. Maximální hodnota střídavého sinusového napětí U_m je $\sqrt{2}$ krát

větší než efektivní hodnota U_{ef} . O kolik procent je maximální hodnota větší než efektivní?

26. Podle vztahu $\omega = 2\pi f$ vyjádřete graficky závislost kruhové frekvence střídavého proudu ω na kmitočtu f . Uveďte několik příkladů užití grafu a výsledky zkontrolujte výpočtem.
27. Vyjádřete grafem závislost maximální hodnoty střídavého napětí U_m na jeho efektivní hodnotě U_{ef} . Uveďte některé příklady užití grafu a výsledky zkontrolujte výpočtem.
28. Vypočítejte efektivní, maximální a střední hodnotu střídavého proudu, jestliže na síť s napětím $U = 110 \text{ V}$ zapojíme spotřebič s odporem $R = 100 \Omega$.
29. Použijte vztah $f = \frac{p \cdot n}{60}$ a vyjádřete graficky závislost počtu pólůvých dvojic p na otáčkách n rotoru generátoru, jestliže volíme normalizovaný kmitočet $f = 50 \text{ Hz}$. Uveďte několik příkladů užití grafu a výsledky zkontrolujte výpočtem.
30. Na štítku elektrického spotřebiče jsou vyznačeny tyto údaje: $U = 120 \text{ V}$, $I = 5 \text{ A}$, $f = 25 \text{ Hz}$. Vypočítejte maximální hodnoty střídavého napětí a proudu, úhlovou frekvenci a dobu kmitu.
31. Vypočítejte efektivní, maximální a střední hodnotu střídavého proudu, jestliže činný odpor $R = 100 \Omega$ je připojen na síť s napětím $U = 120 \text{ V}$, $f = 50 \text{ Hz}$.
32. V obdélníkové cívce s $N = 500$ závitů a plochou $S = 800 \text{ cm}^2$ má se indukovat střídavá elektromotorická síla $E_m = 500 \text{ V}$. Vypočítejte požadovaný magnetický tok Φ a magnetickou indukci B , jestliže se cívka otáčí v homogenním magnetickém poli s kruhovou frekvencí $\omega = 314 \text{ rad/s}$.
33. Kruhová cívka má průměr $d = 100 \text{ mm}$, $N = 10$ závitů a otáčí se v magnetickém poli s indukcí $B = 1 \text{ T}$ při $n = 50 \text{ ot/s}$ ($f = 50 \text{ Hz}$). Jaká je maximální hodnota E_m ? Jaká je střední hodnota E_s za 1/2 otáčky? Jaká bude efektivní hodnota proudu I_{ef} v cívce spojené nakrátko, jestliže celkový odpor vinutí $R = 0,8 \Omega$?